

Szóke Livia

A bírák (kényszer)nyugdíjazása

A kormány az igazságügy reformját is célul tűzte ki, melynek szükségességét hatékony, átlátható és polgárbarát igazságszolgáltatás megteremtésével indokolta, mivel álláspontja szerint a jelenlegi rendszer nem biztosítja hatékonyan az állampolgárok joghoz való hozzáférését. Az elemzés a reform egyik elemét, a bírák (kényszer)nyugdíjaztatását vizsgálja.

A reform egyik fontos eleme a bírák jogállását érinti, amelynek kapcsán a 2012. január 1. napján hatályba lépett Alaptörvény a bírák szolgálati jogviszonyát az általános öregségi nyugdíjkorhatárhoz köti, azaz a hivatásos bírák - a korábbi szabályozással ellentétben – nem gyakorolhatják 70 éves korukig a hivatásukat, hanem a 62. életévük betöltését követően távozniuk kell a bírói pulpitusról.

A változtatás következtében, 2012. január 1-jét követően összesen 274 bíró vonul nyugállományba, amelyből 228 bíró szolgálati jogviszonya 2012 júniusáig, további 46 bíró pedig az év végéig szűnik meg. Kérdés, hogy a bíráknak egy év alatt történő tömeges távozása hogyan érinti a bírói kart szakmai tekintetben, valamint biztosítható-e rövid idő alatt az utánpótlásuk; másrészt a változtatásnak milyen hatása lesz a már folyamatban lévő ügyekre, hiszen körülbelül negyvenezer ügyben kell új bírót kijelölni. Ez utóbbi annak fényében is lényeges momentum, hogy a kormány elképzelése szerint olyan igazságszolgáltatásra van szükség, amelyik ésszerű határidőn belül képes biztosítani az állampolgárok számára a jogszolgáltatást.

A döntés visszhangja

A nyugdíjkorhatár módosítása rendkívül nagy felháborodást keltett a bírói kar körében, akik ezt a döntést méltánytalannak és megalázónak érezték, hiszen az érintetteknek minden átmenet és indokolás nélkül, jóval korábban kell pályafutásukat befejezniük. A bírói kart a változtatás váratlanul érte, éppen ezért – a döntés mögött – politikai indítékot is sejtettek, amelyet az is generálta, hogy a kormánypártokhoz közeli sajtóban megjelent a „pártállami” bírák eltávolításának a gondolata.

Az érvelés szerint a „kádárista” bírákat el kell távolítani a bírói karból, mivel őket még a pártállami időben nevezték ki, így annak megfelelően szocializálódtak. A kritika szerint ezek a bírák főként a felsőbb bíróságokon dolgoznak, az alsóbb bíróságokon működő bírák többségét viszont már a rendszerváltozás után nevezték ki, ennek következtében a bíróságok különböző szintjei között szakmai és emberi ellentét alakult ki. A fenti kritika kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy a magyar bírói kar európai viszonylatban fiatalnak mondható, hiszen a bírák közel 28%-a kapta meg a kinevezését még a rendszerváltozás előtt, a többiek (72%) viszont már 1990 után kerültek a bírói székbe.

A bírákat érintő nyugdíjkorhatár leszállításának valódi okát valójában nem sikerült a hatalomnak megfelelően kommunikálnia sem a bírák, sem a közvélemény felé. Kormánypárti oldalról az alábbi indokok hangoztak el: „mindenkinek az általános öregségi nyugdíjkorhatárig kell dolgoznia (az alkotmánybírák és a 40 éves szolgálati jogviszonnyal rendelkező nők kivételével), valamint „ugyanabból az összegből két fiatal bíró is felvehető, mint amennyibe egy idősebb bíró kerül”. A korhatár leszállításának javaslata nem csak a bírói szervezetrendszer, az ellenzék és jogásztársadalom kritikáját váltotta ki, hanem 2011 tavaszán az alkotmányügyi bizottság kormánypárti képviselőit is megosztotta.

Kereszténydemokrata részről Rubovszky György azzal érvelt a korhatár leszállítása ellen, hogy elfogadhatatlanul kevés idő áll rendelkezésre a felkészülésre, emiatt szerinte fokozatosan lehetne bevezetni egy ilyen rendelkezést. A fideszes Turi-Kovács Béla pedig nem tartotta szerencsésnek az időpontot egy ilyen változtatás bevezetésére, mivel politikai következtetésekre adhat alkalmat.

Kiket érint a változtatás?

A közel háromezer fős bírói kar mintegy tíz százalékát érinti a nyugdíjkorhatár leszállítása, amely a bírók teljes létszámát tekintve nem tűnik magasnak, azonban indokolt megvizsgálni, hogy ez a változtatás hogyan érinti a bírói kart szakmai tekintetben, tehát a bírói szervezetrendszer mely szintjén helyezkednek el azok a bírák, akiknek nyugdíjba kell vonulniuk ebben az évben.

A bírák pályafutását tekintve nyolcvan százalékuk rendelkezik maximum 20 éves gyakorlattal, ráadásul ezeknek a bírónak közel felénél nem haladja meg a bírói kinevezés a 10 évet. Az külön figyelemre méltó, hogy ezek a bírák többségükben a helyi bíróságokon működnek. E szerint a magyar bírói kar valóban fiatalnak tekinthető. Ami a tapasztaltabb bírót illeti, huszonegy és harminc év közötti gyakorlattal a bírák húsz százaléka rendelkezik, nagyobb részük (12 %) a megyei bíróságokon és az ítélőtáblákon található. A bírák közel tíz százaléka bír harminc év feletti gyakorlattal.

Bírák gyakorlat szerinti megoszlása

Bíróság	Bírói gyakorlat					Összesen
	0-3 év	4-10 év	11-20 év	21-30 év	30+ év	
Legfelsőbb Bíróság	3	5	17	26	38	89
Ítéltáblák	1	5	50	74	33	163
Megyei bíróságok	14	109	443	274	133	973
Helyi bíróságok	262	525	601	207	71	1666
ÖSSZESEN	560	644	1111	581	275	2891

Forrás: OIT

 Sárga jelölés: Tapasztalati túlsúly az adott szintű bíróságokon, gyakorlati években

Fentiek alapján látható, hogy a több évtizedes, jelentős szakmai múltú visszatekintő bírák főként a felsőbb bíróságokon találhatóak.

A Legfelsőbb Bíróság (2012-től Kúria) bíráinak életkor szerinti összetétele

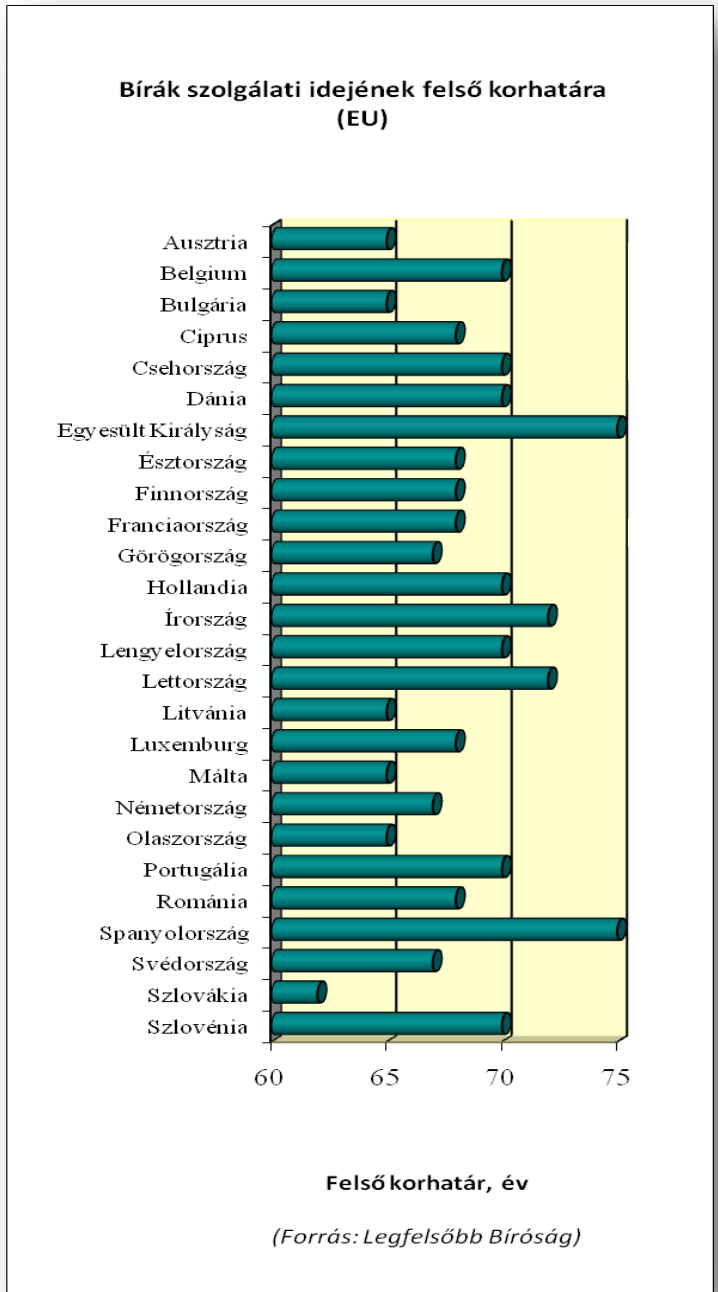
Kollégiumok	Életkor években				Összesen
	50 alatt	50-55	56-60	60 felett	
Elnök			1		1
Elnökhelyettes			1		1
Büntető Kollégium	1	3	3	8	15
Polgári Kollégium	9	8	15	13	46
Közigazgatási Kollégium	9	3	4	3	19
ÖSSZESEN	19	14	24	24	82

Forrás: OIT

A Legfelsőbb Bíróságot (2012. január 1-jétől Kúria) tekintve, a bírák több mint fele (58 %) 56 évesnél idősebb, közel harminc százalékuk pedig hatvan év feletti. Az adatok tükrében nem véletlenül érte a kormányt az a vád a bírói kar és a jogásztársadalom részéről, hogy a bírói kar „lefejezése” a célja, hiszen a nyugdíjkorhatár leszállítása a felsőbb bíróságokat fogja érzékenyen érinteni, tehát a megyei bíróságokat, az ítélőtáblákat és a Legfelsőbb Bíróságot (Kúria).

Nemzetközi kitekintés

Kormánypárti oldalról elhangzott, hogy a bírói nyugdíjkorhatár több európai országban is 61 és 65 év között van. Az Európai Unió országait tekintve azonban látható, hogy valamennyi uniós tagállamban – Szlovákiát kivéve, ahol Magyarországhoz hasonlóan szintén 62 év a felső korhatár - a bírák szolgálati idejének felső korhatára magasabb, mint 62 életév. Az országok többségében - közöttük olyanokban is, amelyek a volt szocialista táborba tartoztak, mint például Lengyelország, Románia, Csehország - a felső korhatár 65 és 70 év között alakul. Két tagállamban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban pedig 75. életévük betöltéséig

maradhatnak hivatalukban a bírák. Az európai szabályozással szemben az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya szerint a bírói függetlenségnek az egyik fontos garanciáját az jelenti, hogy a bírák hivatalukat addig gyakorolják, míg azt megfelelően látják el, ez elvileg életük végéig történő hivatalgyakorlást jelent.

Az amerikai modellt tekintik példaértékűnek azok a nézeteknek, amelyek szerint a bírák életkor szerinti diszkriminációját jelzi a felső korhatár megjelölése, mivel a képességek életkorhoz való kötése diszkriminatív, éppen ezért felesleges felső korhatárt megállapítani, hiszen az alkalmatlan bírák amúgy is eltávolíthatóak a szervezetből.

A kinevezésnél viszont indokolt lehet az alsó korhatár bevezetése, amelyik azt a célt szolgálja, hogy csak kellő szaktudással és tapasztalattal rendelkező személy kaphasson bírói kinevezést. Az Alaptörvény nálunk is bevezette a bírák esetében az alsó korhatárt, amelyik a 30. életév betöltését jelenti.

Gyorsított kinevezések

A bírák nyugdíjkorhatárának leszállítása következtében gondoskodni kell a 274 távozó bírói utánpótlásáról. Viszonylag rövid idő alatt kell „tömeges” pályáztatást lefolytatni, amelynek keretében a bírói tanácsoknak nagyszámú pályázót kell meghallgatniuk, valamint a szakértői bizottságoknak az átlagos munkaterhet meghaladó számú pályáalkalmassági vizsgálatot kell elvégezniük.

Az utánpótlás biztosítása érdekében az országgyűlés törvényt fogadott el (2011. október közepén, miközben a pályázati feltételeket október végéig kellett meghatározniuk a bíróságok vezetőinek), amelyben az általános pályázati szabályoktól való eltérést határozott meg. Ilyen eltérő szabály többek között, hogy a pályázók meghallgatásának már nem feltétele a pályáalkalmassági vizsgálat eredményének beérkezése, elegendő, ha az a meghallgatásokra rendelkezésre álló

határidő leteltéig megérkezik. Ezen kívül, ha a pályázó a hiánypótlási felhívásnak a meghallgatáson sem tesz eleget, a bírói tanács ettől függetlenül meghallgatja a pályázót, a pályázat érvényességéről pedig majd a későbbiekben a bíróság elnöke dönt. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a bírák tömeges utánpótlása során sérülhet az igazságszolgáltatás egyik fontos garanciája, mégpedig a bírói függetlenség elve, olyan tekintetben, hogy a bírácoknak a kinevezésük előtt szigorú alkalmassági feltételeknek kell megfelelniük.

A kormányzat számításai szerint a pályázati eljárás átlagosan két-három hónapot vesz majd igénybe, azonban tekintettel arra, hogy a nyugállományba vonuló bírák felmentési idejük egy részére mentesülnek a munkavégzés alól, az álláshelyek tényleges betöltésére négy-öt hónapig nem kerül sor, ez pedig – az amúgy is nagyszámú ügyeket tekintve - jelentősen rontja az ítélezési időt.

A megüresedő álláshelyek pedig újabbakat fognak maguk után vonni, hiszen a felsőbb bíróságokra kiírt pályázatokra a már működő, jelentős szakmai múlttal rendelkező bírák az esélyesek, ez pedig további bírói álláshelyek megüresedését vonja maga után. Éppen ezért a megyei bíróságok esetén az álláshelyeket nem a megyei bírósági szinten, hanem a megyei bíróság illetékességi területéhez tartozó helyi bíróságokon kell kiírni. A megyei bíróságok esetében a szükséges bírói létszámot ugyanis a bíróság elnöke munkáltatói intézkedésekkel biztosíthatja, például a bírót szolgálati érdekből más szolgálati helyre lehet kirendelni.

A bírák utánpótlása kapcsán a kormányzat álláspontja az, hogy a távozó bírák könnyen pótolhatóak, hiszen a rendszerben több bírósági titkár vár bírói kinevezésre, mint amennyi bírót távozni fog a jövő évben. Amennyiben a számokat tekintjük, akkor ez kétségtelenül így van, hiszen az OIT adatai szerint a szervezetben közel hatszáz bírósági titkár és több mint kétszázötven bírósági fogalmazó van. Ennek ellenére a távozó bírák – rövid időn belüli – tömeges utánpótlása, valamint a folyamatban lévő, nagyszámú ügyekben történő új bírói kijelölések rendkívül nagy terhet rónak az

amúgy is leterhelt bíróságokra, hiszen ennek következtében az ítélkezési idő meghosszabbodása várható. Márpedig az állampolgárok leginkább az ügyek – esetleges további – elhúzódását fogják érzékelni, ennek kapcsán pedig sérülhet a tisztességes eljárás elve, amely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy a bíróság ésszerű határidőn belül bírálja el az ügyét.

Összegzés

A bírák nyugdíjkorhatárának – a bírói szervezetre nézve váratlan és lényegében valódi indok nélküli – leszállítása következtében, a bírók és az állampolgárok a közeljövőben egyaránt a döntés hátrányaival fognak szembesülni: a bírák tömeges utánpótlása, valamint a folyamatban lévő ügyek átszignálása további leterhelést jelent a szervezet számára, az állampolgárok pedig az ítélkezési idő elhúzódására számíthatnak. Emiatt a korhatár leszállítását fokozatosan, felmenő rendszerben lett volna célszerű megvalósítani, hiszen ennek révén a bírói szervezetrendszer felkészülhetett volna a változásra.

Kik lehetnek a változtatás nyertesei? Kétségtelenül a szervezetben bírói kinevezésre „várakozó” bírósági titkárok, akik ennek révén bírói székhez juthatnak, illetve azok a nagy szakmai múlttal rendelkező bírák, akik sikeresen pályázhatnak a felsőbb bírói posztokra. Azáltal, hogy a bírónak az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltését követően nyugállományba kell vonulnia, és nem dönthet úgy, hogy marad 70 éves koráig, a szervezetben biztosítottá válhat az előrejutás, és esélye lehet annak, hogy nem kell hosszú éveket várni a bírói kinevezésre.

A bírákat érintő, azonban nélkülük meghozott változtatásnak van egy „rosszízű” üzenete is, nevezetesen az, hogy a jelenlegi kormányzat – amelyik a törvényhozásban történelmi esélyként értékelhető többséghez jutott, ennek révén pedig kétharmados törvényeket tud hozni – nem tiszteli kellőképpen az egyik legfőbb hatalmi ágat. A jogállam egyik fő tartalmi követelménye a hatalommegosztás elve,

amelynek révén elkülönül a törvényhozó, a végrehajtó (kormányzati) és a bírói (jogalkalmazó) hatalom. A hatalomkoncentráció elkerülését hivatott szolgálni az ún. fékek és ellensúlyok elve annak érdekében, hogy egyik hatalmi ág túlsúlya se alakulhasson ki. Abban az esetben, amikor a reform az egyik hatalmi ágat, jelen esetben az igazságügyet érinti, különösen nagy hangsúlyt kellett volna fektetni az érintettekkel való egyeztetésre, véleményük kikérésére.